

Als de hemel de aarde groet

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 9, 1-6

2^e schriftlezing: Openbaring 21, 1-5a

3^e schriftlezing: Lucas 1, 26-38

Inleiding

Als de hemel de aarde groet, is dat een moment waarop de essentie van de dingen aan het licht komt. In de eenvoudigheid en de beschikbaarheid van Maria kunnen wij een houding herkennen waaraan vandaag dringend behoefte is. Op 8 december viert de Rooms-katholieke kerk niet alleen het hoogfeest van Maria Onbevlekt Ontvangen, maar ook het begin van wat de paus heeft genoemd het Heilig Jaar van Barmhartigheid. Mag een kerk, kan een samenleving, kunnen wij onszelf aan de kant van Maria denken, terwijl het geheim van het leven van Godswegen op ons afkomt? Deze beweging is herkenbaar in het visioen van het hemelse Jeruzalem dat neerdaalt op de aarde. *Thema:* Als de hemel de aarde groet

Gemeente van Christus, waarom 'Hier is een stad gebouwd', Gezang 490, niet is opgenomen in het nieuwe Liedboek weet ik niet. Wellicht vond men de tekst van Huub Oosterhuis te tijdgebonden, teveel jaren zestig, te weinig theologisch misschien, misschien wel verwarrend. Maar ooit, in 1965, was dit een uiterst modern lied. Op indringende wijze verbond toen priester Huub Oosterhuis een beschrijving van het moderne leven, met alle vragen rond relaties, woningnood en de plaats van het geloof in de moderne wereld met de idee van de Stad Gods. Hij eindigde met een open vraag:

Is er een stad zonder dood zonder
duisternis,
komt er een stad waar de zon niet meer
nodig is?¹

Dichter Oosterhuis beschreef het moderne leven in het oude Amsterdam, met dwars daar doorheen het eeuwige verlangen naar het nieuwe Jeruzalem. Want juist daarvan wordt gezegd in de tekst van Openbaring:

De stad heeft het licht van de zon en de
maan niet nodig;
over haar schijnt Gods luister, en het lam
is haar licht.²

Toch was het juist de zoekende, de verwachtende, de vragende teneur in het lied die veel mensen destijds

heeft aangesproken en bemoedigd. Vanuit het levensgevoel van de tweede helft van de 20^e eeuw werd uitgezien naar een presentie Gods in de vorm van geborgenheid in een wereld waarin de menselijke verlegenheid en de dreiging van verkillig altijd aanwezig waren. In de jaren zestig voelden juist jongeren zich erg door het eigentijdse taalgebruik van studentenpastor Oosterhuis aangesproken. Naar een ander verlangen, maar niet weten hoe deze werkelijk te bereiken, allerlei levensvragen waarmee een nieuwe generatie worstelde, zitten in het lied verwerkt. Leven dat overal is tussen fabriek en flat? 'Kunnen zulke woorden wel in het liedboek?' vroegen veelal oudere mensen zich bij het verschijnen van het Liedboek in 1973 zich af. Dit lied leek vooral zoekende twijfel, meer dan geloof te vertolken. Dat de Rooms-katholieke priester Oosterhuis vooral ook zijn eigen levensvragen in het lied verwerkte, was duidelijk. In 1970 trad hij in het huwelijk met Josefine Melief. Samen werden zij de ouders van componist Tjeerd en zangeres Trijntje Oosterhuis.

Vandaag staan wij toch weer anders in de wereld. De twijfel is niet meer weg te denken. De massiviteit van de verzuilde kerkstructuur die Nederland lange tijd heeft verknijpt ligt ver achter ons. Sterker nog, de Westerse wereld lijkt de vruchten van de Verlichting breed maatschappelijk te hebben verwerkt, maar de erfenis is niet eenduidig positief. Religieuze harnassen zijn afgeworpen en liggen te roesten aan de kant van de levensweg. Tegelijkertijd is de nieuwe welvaart is warm omarmd en voor velen vanzelfsprekend geworden. Daarbij wordt ieder geacht goed voor zichzelf te zorgen en God voor ons allen is meer iets voor liefhebbers in hun kerken (en moskeeën) geworden. Anderen zijn er echter, in een voortdurend gistende wereld massaal onderweg, vluchtelingen, gelukszoekers, wie durft ze nog te labelen? Zij zijn op zoek naar een veilige plaats om hun leven op te bouwen. Er zijn er die hopen deze plaats bij ons te vinden. Wie is er in staat een samenleving op te bouwen, figuurlijk gesproken een stad, waar alles en bij elkaar komt en allen bijeen kunnen komen in vrede? Die droom van gastvrijheid lijkt verder weg dan ooit in een wereld in chaos.

Het Koninkrijk Gods is onder ons.³ Maar het is niet los verkrijgbaar.⁴ Kerkvader Augustinus (354-430) wijst

daar nadrukkelijk op in zijn boek over de Stad van God. De kerk mag niet worden vereenzelvigd met de stad van God. Dat wil zeggen de kerk is niet exclusief de plaats waar het heil van God te vinden is. Geen enkele organisatie, geen koninkrijk ter wereld kan dat zijn. Ook het Romeinse keizerrijk, dat zich in de tijd van Augustinus als staat nog maar net tot het christendom had bekeerd, viel niet samen met het Koninkrijk van God, zo betoogde Augustinus. Elementen van de stad van de aarde en van de stad van de hemel zitten altijd kriskras door elkaar heen. Met tal van bijbelplaatsen illustreert Augustinus deze waarheid. Het is als in de gelijkenis van Jezus.⁵ Het onkruid groeit op samen met het koren tot op de dag van de oogst. Het zou een grote vergissing zijn te denken dat aan één aardse staat, stad of geloofsgemeenschap, Gods koninkrijk van vrede en recht zou zijn toevertrouwd. In 410 werd de stad Rome door de Gothen ingenomen. Dat was, zo vond ook Augustinus, zeer te betreuren. Maar het einde van het Godsrijk kon het niet zijn. Zelfs onder onze meest fervente tegenstanders kunnen zich onze broeders en zusters bevinden, zegt Augustinus. De twee steden, die van de hemel en die van de aarde, zijn gedurende de geschiedenis verstrengeld en over en weer onlosmakelijk vermengd tot aan het laatste oordeel. Alleen ten overstaan van God zelf zullen zij van elkaar worden losgemaakt.⁶

Tegen de achtergrond van dit realisme, is de wijze waarop de evangelist Lucas zijn evangelie begint, opmerkelijk. In zijn weergave van de aankondiging aan Maria geeft hij ons een indrukwekkend beeld van de verbinding tussen God en mens.⁷ Het is een eenvoudige vertelling, maar er klinken grote woorden. De troon van David en het huis van Jacob worden in verband gebracht met de Allerhoogste en diens Zoon en met een koningschap dat geen einde zal kennen. In de woorden van de engel raken hemel en aarde elkaar. Net als in de oude profetenwoorden uit Jesaja, wordt een perspectief gegeven op een Godsrijk van vrede.

Daarbij wordt de verwarring van de aardse situatie niet verzwegen. Er is sprake van een volk dat in duisternis ronddoelt. Er drukt een juk op hun schouders. De zweep van de drijver doet aan Egypte denken. Maar de laars die dreunend stampte kenden de mensen ook heel goed in de Tweede Wereldoorlog. En kleding waar bloed aan kleeft wordt vandaag, bizar genoeg vol trots, gedragen door de strijders voor het islamitisch kalifaat. Dit is de kracht van de bijbelse idee dat al dit aardse machtsvertoon wordt ontmaskerd door de hemel.

Zo kijk ik naar de beelden van Giel Clijsters die samen

de Stad van God zouden kunnen worden genoemd, of is het juist de stad van de mens? Of is het ten diepste die Civitas Permixta, die onlosmakelijke verstrengeling, de samenleving waar Augustinus van spreekt en waar de geheimen van God zijn toevertrouwd aan de mensen die in de wereld leven? Het zijn stevige stenen, verschillende steensoorten en kleuren, prachtig gepolijst, maar juist daardoor mysterieus en ondoorgrondelijk. Wij zien zoveel niet. Onze nieuwsberichten zijn vol van de strijd tegen IS. Maar hoezeer ook omwille van de slachtoffers een halt moet worden toegevoegd aan het kwaad, met bommen bouw je geen vrede.

Een van de mooiste verbeeldingen van de aankondiging van de geboorte van Jezus aan Maria is van de Florentijnse schilder Fra Angelico (1395-1455). Hij heeft zich de engel en Maria als gespiegeld voorgesteld, in vrijwel dezelfde houding, ingetogen, met de armen gekruist voor de borst. Maar terwijl Maria's gezicht lijkt uit te drukken dat zij niet kan bevatten wat de engel haar zegt, is de engel in rust en straalt alleen maar vertrouwen uit. De macht van de hemel komt over de mensen. Maar die macht is geen geweld! Dat is het grote geheim dat hier wordt geopenbaard. Het eeuwige koningschap van Christus symboliseert, integendeel, de onttrooning van alle gewelddadigheid. Het eeuwige dilemma dat de mensheid verscheurd, namelijk dat wij telkens weer om het kwaad te keren, naar kwade middelen grijpen, dat komt alleen vanuit de hemel zelf tot rust. De boodschap van de engel heeft een aan de conflicten van de mensen overstijgende kwaliteit. De stad die God zelf onder de mensen bouwt wordt niet verdedigd met zwaarden, kanonnen of bommenwerpers. De Stad van God bestaat immers in daden van geloof, hoop en liefde. Deze daden zullen de gerechtigheid laden met liefdemacht, ongekend in aardse wetten. Dat is de macht van God, zo zal Jezus het ons tonen in zijn woorden en zijn daden.

Amen.

Uitzending en zegen

Als jullie vanhier gaan, weet het gezegende mensen te zijn. Jullie zijn gezegend met een hemel die de aarde begroet. Wie opziet naar boven stelt zichzelf open voor troost, bemoediging en een andere manier van kijken om je heen.

De genade van onze Heer Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
met u allen.

Noten

¹Liedboek 1973, Gezang 490.

²Openbaring 21,23. Cf. *Een Compendium van achtergrondinformatie bij de 491 gezangen uit het Liedboek voor de Kerken*, Amsterdam 1978, 1120-1121.

³Tolstoj, L.N., *Het Koninkrijk Gods is binnen in u* (1893), vert. J. van Witzenburg.

⁴Je zou kunnen zeggen een immanente vorm van transcendentie, die nadrukkelijk in deze werkelijkheid gevonden wordt, tegelijk deze volstrekt te boven gaat.

⁵Matteüs 13, 24-30.

⁶Augustinus, *De Civitate Dei*, I, XXXV.

⁷Bovon., F., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, III/1, *Das Evangelium nach Lukas (Lk 1,1-9,50)*, Zürich/Neukirchen-Vluyn 1989, 78.

Figuur 1: De aankondiging (Fra Angelico, San Marco klooster, Florence, 1438-1445)

Figuur 2: De Stad, expositie Regenboogkerk Philadelphia

Figuur 3: Hier is een stad gebouwd, beeldhouwwerk Giel Clijsters (foto Fok de Boer)